

Liburua: ALTER ERO

Idazlea: Bertol Arrieta

Argitalpen data: 2012-09

Argitaletxea: Susa

Orrialde kopurua: 151

Nork ez ditu Youtubeko iragarki laburrak nahitaez ikusi eta Bertol Arrieta eman zidan horietako batek, kotxez lanera doan gizon baten trajedunaren eguneroko bidaia hitsa erakusten zuen batek, alegia...

Une batetik bestera, gidariak freskagarri bat zintzurreratzten zuen eta, orduan, autoko giro grisa desagertu eta musika alai, neska irribarretsu, itsaso urdin eta oihas basatiak inguratzen zuten gizona. Beste hitz batzuetan esateko, eguneroko errealitate arrunt eta aspergarriak lekua uzten zien protagonistaren fantasia koloretsuei. Argi dago, baiki, iragarkiaren mezua: edan ezazu xxx freskagarria, eta aske izango zara. Zoriontsu izango zara. XXI. mendean.

Aristoteles, Eike von Reggow, Locke, Voltaire, Kant, Marx, Sartre... Asko dira antzina-antzinatik gizakion askatasunaren eta zoriontasunaren inguruan gogoeta egin dutenak, eta ez da honako hau filosofiari nahiz arestian aipatu iragarkiak gure gizarteari buruz adierazten diguna aztertzeke lekua. Aitzitik, nago Bertol Arrietaren ipuinen eredugarri aintzat har dezakegula freskagarriaren iragarkia. Niri halaxe iruditzen zait, behinik behin.

“Askasuna” deritzonaren konplexutasunean sakondu gabe, libertate egarriari eta metaliteraturari buruzko gaiak darabiltza, funts-funtsean, idazleak *Alter ero* liburuan. Horrela, nabarmenak dira bertan pertsonaien errealitatea deskribatzeko ahalegina zein, errealitateari muzin eginez, gizarteak inposatzen dizkien dogma eta arauai aurre eginez, askatasun grinak hartaratuta pertsonaia horiek beroriek sortu nahi *lituzketen* alter ego (“alter ero”) eta ametsezko munduak. Errealitatea eta fikzioa estu-estuki lotuta daude, beraz, Arrietaren narrazioetan, eta errealitatea gailentzen da bien arteko lehia amaigabea.

Agidanez, klasikotzat (zer ez da klasikoa, gaur egun?) jo ditzakegun desio eta pasioak jaso ditu zarauztarrak liburu honetan. Are gehiago, literaturaren eta askatasunaren arteko harremana (zer da bata, bestea gabe?) aspaldikoa izanagatik, XIX. mendeko erromantizismoak, idealismoak eta liberalismoak eragin zuten, neurri handi batean, askatasun indibidualaren eta sentimendu kontrolaezinen aldeko apustu kontzientea Europako idatzizko literaturaren (esan nahi baita, literaturen) esparruan. Testuinguru horren baitan kokatu behar ditugu, hain zuzen ere, Arrietaren ipuinok.

Irakurleak ez du, ordea, kontakizunetan Caspar David Friedrich-en paisaia menditsurik topatuko, hiriak eta teknologia berrien meneko gizarte postmoderno eta laberintiko samarrak baizik. Horrenbestez, azken horiek (gizonezko) protagonisten bizi- pentsa- eta joka-moldeak baldintzatzen dituzte goitik behera, eta haien barne-mundu gatazkatsua azaleratzen dute.

“O, what a noble mind is here o’erthrown!” Opheliak Hamleti buruz esan zituenak egokiak izan litezke ipuinetako zenbait pertsonaia interpretatzeko. Gehienek, dela eguneroko errealitate ospelean dela literaturari buruzko hausnarketa metaliterarioetan murgilduta, ez dutena desio dute, itsasoko edo, akaso, zeruko arrain izatea. Ezaugarri horrek, askatasun eta abentura egarri horrek, arrazoia eta sentimenduen arteko borroka horrek, literatura unibertsaleko beste zenbait pertsonaiarekin parekatzen ditu, denek ere, oso testuinguru ezberdinetan, antzeko gatazkak eta zalantzak baitituzte. Horien eredugarri dira, besteak beste, Melvillen *Moby Dick*, Hesserren *Narzis und Goldmund*, Collodiren *Le avventure di Pinocchio*, Huxleyren *Brave new world*, Lingrenen *Mio, min Mio*, Zubizarretaren *Eztia eta ospina*, Landaren *Galtzerdi suizida*, Sarrionandiaren *Lagun izoztua* eta Atxagaren *Behi euskaldun baten memoriak*, batzuk aipatzearren.

Bizitza eta askatasun egarria duten pertsonaien zerrenda amaigabea da, zinez, munduko genero eta sistema literario guztietan, eta nago sinesgarriki deskribatzen dituela Arrietak, ikuspuntu naturalistatik urren deskribatu ere, bere sorkariak. Finean, Pirandellok berak nabarmendu zuen ez dela dramarik gabeko pertsonaiarik, eta, nire ustez, behar bezala betetzen dute baldintza hori, *Txikira beti hordago!* idazlearen lehen ipuin-liburuan baino areago, *Alter* eroko protagonistek. Bizi beharrean, beren drama antzeztera kondenatuta dauden protagonistek.

Pertsonaien unibertsaltasuna gorabehera, idazleak teknikoki eta estrukturalki ahalegin handia —handiegia?— egin duela iruditzen zait, zenbait teknikak (*in media res* azpimarratu behar), bat-bateko pertsona aldaketek (adib. ipuin berean 1. eta 3. pertsonak tartekatzea narratzaile berari buruz aritzeko), genero aniztasunak (adib. artikulu zientifikoaren itxurako ipuina) edo aditz aspektu anitzek (adib. ipuin berean oraina eta etorkizuna tartekatzea) testua aberastuko zutelakoan, beharbada.

Niri, bederen, agerikoegiak iruditu zaizkit estrategia horiek, jolasteko eta esperimentatzeko aproposak, baina testu artifizialekien sorburu. Ikuspuntu tekniko huts horretatik aztertuta, gustukoago ditut, linealagoak badira ere, *Txikira beti hordago!* liburuko kontakizunak eta hizkuntzarekin nahiz egiturekin jolas egiteko modu sotilagoak.

Bestetik, idazleak umorea, tentsioa, elkarrizketen indarra eta beste baliabide batzuk ditu *Alter* eron bidelagun. Errealismora (errealismo zikinera, neurri handi batean) modu psikologikoan lerratzen denean (adib. *By-pass*, *Ordezko atezainaren balada*, *Stand by* edo *Bye* ipuinetan) emaitza oparoak lortzen dituelakoan nago, ez ordea istorioek absurdoaren edo esajerazioaren bidetik jotzen dutenean (adib. *Un tal Ekain*, *Ez da zinmazaleentzako herrialdea* edo *Laurak eta hodei*). Nire irudiko, nabarmenegiak dira horrelakoetan idazlearen eskua eta efektu jakinak lortzeko ahalegina.

Narrazio gehienek musikaren, literaturaren eta zinemaren oihartzunak dituzte, eta baita heterolinguismoa edo hizkuntza aniztasuna ere; horrela, euskara nagusitu arren, aise topatuko ditu irakurleak gaztelaniaren, ingelesaren eta frantsesaren zipriztinak.

Laburbilduz, interesgarria iruditu zait, oro har, Arrietak liburu honetan landu nahi izan duen gaia, eta gustatu zaizkit protagonistak eta haien barne-mundu konplexua azaltzeko modua. Halaber, gustatu zaizkit eszenen errealismoa eta indarra; irakurleak aise irudika ditzake, eta haien ernamuina gure gizarteko egunerokotasunean datza, argi eta garbi.

Alabaina, testuinguru eta familia ezberdinetan girotuta dauden arren, homogeen samarrak begitandu zaizkit, narratiboki, istorio gehienak, denek ere *alter eroei* antzeko ikuspegitik heltzen dietelako. Absurdoaren erabilera ez zait, salbuespenak salbuespen (*Ipuin perfektua* aipatuko nuke hemen), sinesgarria iruditu, eta esango nuke idazleak konplexutasun eta aniztasun teknikoa erdiesteko —ageriko— ahalegin handiegia egin duela.

Batek daki Cortazarren ipuineko axolotl-arrainen antzekoak ez ote garen, eta, aquarium baten barrunbean, aske izan ginen garai urrun-urrun harekin uneoro amets egiten ez ote dugun. Batek daki de la Barcak (*nace el pez, que no respira...*) deskribatu zituen arrainak ez ote garen, zurrumbilo baten erdi-erdian betiko lozorroan. Batek daki. Azken finean, ez al dute, Rilkeri men egitera, itsasoko arrainek berek ere zeruan hegan egitearekin amets egiten? Halakoen kontzientzia piztu nahi izan du Arrietak, akaso, *Alter eroko* kontakizunetan harat-honat igerian dabiltzan arrain haragizko eta hankadunen bitartez.

Mikel Babiano López de Sabando